

Stručni rad

OSVRT NA BUDUĆNOST KURIKULUMA

Martina Galeković

Doktorandica na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Osijek

Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica

Sažetak

Škola kao ustanova i kurikulum kao izvor ideja i inspiracija obrazovanju u školi široko je područje koje treba dati prostor za kreativnost i napredak. U ovom kratkom radu bit će predstavljene neke ideje vezane za određene sastavnice kurikuluma, primjerice vrijednosti i načela kao temelje za razvoj škole i unaprjeđenje nastave. Budućnost se brzo mijenja i osjećamo potrebu življenja i sudjelovanja u toj budućnosti. Jedan od zadataka je i kako vrijednosti i ciljeve kurikuluma smjestiti u taj okvir.

Ključne riječi: kurikulum, odgoj i obrazovanje, škola, vrijednosti

1. Uvod

Razmišljajući o školi, kao ustanovi i realizaciji njene uloge kroz kurikulum koji bi trebao biti izvor ideja i inspiracija, nerijetko dajemo kritiku školskom sustavu, ali ne dajemo rješenja, alternativu i smjerokaze koji bi zamijenili već ono ponuđeno i poznato. U ovom radu navodim nekoliko smjernica i ideja za koje pronalazim inspiraciju u svojoj svakodnevicu, vezano za profesionalni i privatni život.

Sam kurikulum daje prostora za tumačenje i vlastitu interpretaciju, a ovdje bi trebali biti vođeni interesima i potrebama učenika. Danas se zagovara otvoreni kurikulum koji treba biti inspiracija i ideja vodilja nastavnicima i učenicima [1] dajući prostor za kreativnost i jednima i drugima.

2. Odgoj i obrazovanje u budućnosti

Ako promatramo odgojno-obrazovne ciljeve, svakako da je glavna misao osigurati i poticati cjelokupni razvoj. Od tog polazišta vidim školu kao sustav, zajednicu, zgradu i mjesto gdje učenici mogu dobiti potpunu uslugu za cjelokupni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima, sklonostima, ali i nedostacima. Ovdje mislim na dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika, logopeda, socijalnog pedagoga, rehabilitatora, psihologa, ali po potrebi i senzornog pedagoga, fizioterapeuta, neuropedijatra i drugih liječnika specijalista koji bi unutar škole imao kabinet odnosno ordinaciju za potrebe svoga rada. Ovo bi skratilo i muke i vrijeme roditeljima koji svoje dijete nakon nastave moraju voziti u drugu ustanovu, u drugi sustav preko kojeg ostvaruju svoju uslugu koja je potrebna za cjelokupni razvoj.

Trebamo li nastavu pojednostaviti ili joj nedostaju određene sastavnice? U samim počecima organizacije nastave kakvu je imamo danas, Komensky na raspolaganju ima pisanu riječ i živu prirodu iz koje poučava i uči. Ispitivajući djecu vrtićke dobi od 4 do 5 godina dobila sam zanimljive rezultate da je većina djece prepoznalo „sheep“ koja se nalazi u radnoj bilježnici iz engleskog, ali vidljivo premalen broj djece je prepoznao „ovcu“ koja živi u našoj okolini. Priroda i

životinjska staništa nas još uvijek imaju čemu poučavati, a što se više udaljavamo od njih, bit će nam potrebno organizirano učenje takve vrste.

Vjerujem da će škola budućnosti promijeniti vanjski izgled i da će potrebu za materijalnim uvjetima i organizacijom prostora prepoznati čelnici unutarnjih ustrojstveni jedinica u ministarstvu koji će veću važnost pridavati obrazovanju i stvaranju društva znanja.

Dolaskom 5G tehnologije školske torbe trebale bi postati lakše. Pametne ploče, pametne klupe i pametne stolice ponudit će pregled vlastitog profila učenika sa svim potrebnim digitalnim sadržajima i ujedno i riješenim projektima koji su učitani na školski profil u udobnosti obiteljskog okruženja,

prilozima snimljenim u boravku u šumi ili na izletu. Svaki učenik će dolaskom u pametnu učionicu vidjeti koji projekti su izvršeni i koji su na listi čekanja. Učenici će 4D prikazom moći vidjeti povijesti obrazovanja prijašnjih godina, kako su nekada bili ocjenjivani brojkama od 1 do 5 koje su se zvale ocjene.

Bogatstvo, prisutnost i dostupnost visokotehnoloških sredstava i pomagala u školama olakšavat će nam rad i lakoću raspolaganjem informacijama i u narednom stoljeću, ali vidjet ćemo da jedni bez drugih ne možemo, da ne možemo bez drugih sisavaca, posebice vrste zvane čovjek. Vrijeme će pokazati da nam je potreban predmet, izvannastavna aktivnost, a kasnije i kolegij zvan Socijalni kontakt koji će davati smjernice, savjete i upute kako pristupiti drugom ljudskom biću na uzajamno ispunjenje i koje su dobrobiti koje nam donose odnosi s drugim pojedincima. U kurikulumu škole poseban će naglasak biti na igri, kreativnosti i stvaralačkom radu [9] u suradnji s drugim učenicima. U polemici hoće li tehnologija zamijeniti nastavnika, optimistično smatram da nikada neće, ali također ističem nužnost promjene uloge nastavnika u odgojno- obrazovnom procesu, i odgojnom i obrazovnom, budući da će utjecaj i prisutnost tehnologije omogućiti i približiti dostupnost obrazovanja, ali ne i odgoja.

3. Kurikulum temeljen na vrijednostima

Ciljevi odgoja i obrazovanja su promicanje temeljnih vrijednosti poput slobode, demokracije, dostojanstva ljudske osobe, poštenja i očuvanja okoliša i slično, a posebne vrijednosti kojima Nacionalni i okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011) daje važnost su: znanje, solidarnost, identitet i odgovornost.

Republika Hrvatska se opredijelila graditi društvo znanja koje je temelj za razvoj gospodarstva i ekonomije. Znanje kada promatramo kao vrijednost postaje pojam koji je blizak gospodarstvu, proizvodnji i upravljanju. Promatrajući učenike koji grade društvo znanja to će biti učenici kojima će biti bliski pojmovi ekonomija, proizvodnja i razvoj društva. Kroz izborne predmete i međupredmetne teme, posebice Poduzetništva u suradnji s lokalnim poduzećima kao primjerima u bližoj okolini učenici će moći osvijestiti pojam inovativnosti i kreativnosti. Prilika da sudjeluju u radu poduzeća i razvijaju organizacijske vještine omogućit će učenicima da budu osposobljeni prilagođavati se novim situacijama i promjenama, ali je prilika za razvijanje ustrajnosti u aktivnostima što se odražava i na ustrajnost u učenju. Učenici se nerijetko osjećaju da postoje dva svijeta, svijet djece i mladih i svijet odraslih, a tu granicu između dva svijeta ćemo ublažiti ako mi učitelji (nastavnici, stručni suradnici, profesori) učinimo prvi korak i uvodimo ih u svijet odgovornosti.

Solidarnost kao vrijednost pretpostavlja osjetljivost za druge, posebice za slabije i za sve kojima možemo pomoći i koje trebamo zaštititi. Poštivajući ovu vrijednost škola bi trebala živjeti održivo, a to može samo primjerom djelatnika koji žive tu održivost na svom radnom mjestu i u svom privatnom životu. Sami smo svjedoci da za cijelo vrijeme zimskih praznika ostanu radijatori uključeni za prostore koji nisu korišteni.

Zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša možda je i najvažnija međupredmetna tema jer se odnosi na naš život i opstanak na Zemlji, a neku drugu planetu kao opciju

života još uvijek nemamo. Školu budućnosti koja poštuje načela kurikuluma i razvija svijest učenika o održivom razvoju,

čuvajući baštinu Republike Hrvatske vizualiziram kao zajednicu koja se prilagođava okolišu, tradiciji i običajima sredine u kojoj se nalazi. Zato bi značajnije razlike trebale biti između škole na gradskom i na ruralnom području, između škole u Dalmaciji, Istri i Slavoniji. Neprirodno bi bilo očekivati uzgajanje životinja u školi u središtu velikih gradova, ali zato očekivanja od škole u priobalnom području da bude koncesionar određenog teritorija za uzgoj školjki ili ribe nisu nerealna. U svojoj sredini nalazim primjer da su određene područne škole koje imaju bogatstvo zelenih površina odlučile dio zemljišta iznajmiti OPG-ovima u lokalnoj zajednici umjesto da škola sama bude osnivač OPG-a u koji će uključivati lokalnu zajednicu preko učenika, roditelja i volontera.

Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnog, kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinca. Identitet kao vrijednost odnose se na čuvanje vlastitog nacionalnog identiteta, njegovanje jezika, kulture i baštine, ali i razvijanje osjećaja građanina svijeta koji prihvaća druge identitete. Ulaskom u svijet interneta cijeli svijet nam je kao na dlanu, ali bitno je taj svijet prihvatiti. Jezično-komunikacijsko područje Nacionalnog okvirnog kurikuluma trebalo bi uključivati povezanost i prisutnost drugih kultura u nastavi u realnom vremenu preko videokonferencije. I materinji i strani jezik možemo bogatiti i prakticirati komunicirajući s udaljenim sugovornicima, učenicima u našoj domovini koji pripadaju drugom dijalektu i učenicima izvan granica naše domovine s kojima možemo komunicirati i prakticirati strani jezik koji u školi učimo/pučavamo, a to je prilika za širenje znanja i za nastavnika i za učenika.

„Ne pitajte što vaša zemlja može učiniti za vas, pitajte što vi možete učiniti za svoju zemlju“ poznati je citat John F. Kennedyja. Vrijednost odgovornosti koju naglašavamo je odgovornost za neposredno okruženje i doprinos zajednici kojoj pripadamo. Odgovornost je osobna, svaki učenik i svaki djelatnik škole će je na svoj način tumačiti i živjeti; istovremeno odgovornost je kolektivna, budući da imamo iste ciljeve, načela i curriculum, tijek i proces koji gradimo i u kojem sudjelujemo. Novi Zeland također ulazi u skupinu zemalja kojima su vrijednosti

sastavni dio kurikuluma. Njihov nacionalni kurikulum pretpostavlja kako su temeljne vrijednosti osobna i kolektivna odgovornost koje potiču razvoj građanskoga društva [7] Škola pripada određenoj administrativo-teritorijalnoj jedinici, gradu, gradskoj četvrti, ulici; učenik pripada lokalnoj zajednici, školi, obitelji, određenoj kulturi/kulturama, klubu, organizaciji i u toj lepezi dijeljenja odgovornosti potrebno je što više partnerskih odnosa.

U prvom ciklusu kurikuluma glavni utjecaj na učenika imaju škola i obitelj kada dolazimo do situacija da je učitelju potrebna podrška roditelja i obratno. Partnerski odnos je mnogo više od suradnje i dogovora. U partnerskom odnosu dolazi do izražaja dijeljenje odgovornosti i podrška u življenju odgovornosti, a tu se još moramo približiti toj vrijednosti. Roditelji imaju važnu ulogu i tu ih treba osnaživati, omogućiti im prisutnost u učionici, a povremeno i preuzimanje uloge učitelja, periodično i u dogovoru sa školom kako bi i sami više cijenili tu profesiju. Svaki roditelj ima znanja, zvanje i talente kojima može obogatiti jednu razrednu zajednicu bilo vezano za manualnu izradu nakita i dekoracija ili prezentacijom zanimanja i poduzeća kojem pripadaju.

Učenici kroz igru uloga mogli bi osvijestiti koji raspon odgovornosti imaju i analizirati moralne dileme izražavajući svoj osobni stav. Kako svaki daleki put započinje prvim korakom tako i odgovornost počinje manjim zadacima, a to može biti briga za kaktus, odgovornost za prostor učionice, školski izložbeni prostor, odgovornost za učenika u razredu kojem je potrebna pomoć u kretanju, u učenju ili u izražavanju.

4. Načela i smjernice u procesu odgoja i obrazovanja

Načela, koja čine vrijednosna uporišta za izradbu i ostvarenje nacionalnog kurikuluma, jesu: visoka kvaliteta odgoja i obrazovanja za sve; jednakost obrazovnih mogućnosti za sve; obveznost općeg obrazovanja; horizontalna i vertikalna prohodnost; uključenost svih učenika u odgojno-obrazovni sustav; znanstvena utemeljenost; poštivanje ljudskih prava i prava djece; kompetentnost i

profesionalna etika; demokratičnost; samostalnost škole; pedagoški i školski pluralizam; europska dimenzija obrazovanja; interkulturalizam.

Razmišljajući o jednakosti kvalitete obrazovanja i obrazovnih mogućnosti za sve nerijetko se pitamo je li to utopija i kakve su nam realne mogućnosti. Još uvijek nedostaje mogućnosti produženog boravka za sve, što je ovisno o predviđenom prostoru i dovoljnom broju djelatnika u školi. Jedna zgrada i jedna ustanova uz obveznost općeg obrazovanja za brojne izvannastavne i izvanškolske sadržaje je još uvijek samo proizvod naše imaginacije jednakosti. Veća uključenost u školski sustav, učenik u produženom boravku i roditelj kao suradnik i partner škole približila bi načelo jednakosti našoj svakodnevnici. Učenici unutar učionice više bi prilika imali za interkulturalizam, istinsko poštivanje svakog čovjeka i otkrivanje ljudskog dostojanstva, a to bi možda i umanjilo osjećaj usamljenosti učenika romske populacije ili učenika s teškoćama u razvoju.

Naša stvarnost je da i nama, djelatnicima ustanove, ponekad nedostaje ideja i kreativnosti, a u većem stupnju slobode, samostalnosti i neovisnosti škole, u osmišljavanju aktivnosti inspiracija bi mogla dolaziti od partnera škole koji osim roditelja mogu biti obrti, OPG-ovi i poduzeća u neposrednoj blizini. Istraživačka nastava i nastava temeljena na iskustvu učenika mogla bi se organizirati u vidu radionica u manjim skupinama u rasadniku cvijeća, umjetničkom ateljeu ili u malom laboratoriju gdje bi u paradigmi socijalnog konstruktivizma učenik sam gradio i nadograđivao svoje znanje uz vodstvo i pomoć. Načelo samostalnosti škole i demokratičnosti trebalo bi biti individualizirano u svakoj učionici. Svaki razred je zajednica koja u *curriculumu* ima iste ciljeve, ali nema isti tempo kojem ide prema tom cilju. Ako je cilj odraditi mjesečnu cjelinu i zadatke iz te cjeline, tada učenik ne bi imao dan ili dva za domaću zadaću nego bi svako u svojoj radnoj mapi imao zadatke koje bi rješavao svojim tempom. Na kraju mjeseca holističkim pristupom pristupilo bi se vrjednovanju i samovrjednovanju odrađenih zadataka uz usmjeravanje na daljnje napredovanje, dodatni poticaj učenju i razvijanju novih strategija učenja.

5. Učenici s teškoćama

Cilj svakog programa za obrazovanje s teškoćama osposobiti učenike za svakodnevni život u što redovitijim uvjetima. Odgojno-obrazovna područja posebnog programa su:

- Praktično-osobno područje: osim usvajanja higijenskih navika i razvijanja samostalnosti u jednostavnim kućanskim poslovima i svakodnevnim aktivnostima, razvijanje kompetencije briga o sebi trebalo bi uključivati nastavnika ili stručnog suradnika koji bi u povremeno u obiteljskom domu učenika imao priliku implementirati navedene vještine.

- Društveno-spoznajno područje: snalaženje u okolini, korištenje javnog prijevoza, prijelaz preko pješačkog prijelaza, zbrajanje i oduzimanje do 100 i usvajanje orijentacije u prostoru u okviru jedne šetnje ulicama u blizini škole do najbliže trgovine ili vožnja tramvajem s namjerom samostalne kupovine sendviča ili voća uz zbrajanje i oduzimanje kuna i lipa. Također i organizacija male prodavaonice u učionici gdje se mogu uključiti svi učenici

- Slobodno vrijeme i stvaralačko područje: provođenje slobodnog vremena koje osim slušanja glazbe i rada na tabletu uključuje bojanje školskog zida po vlastitom izboru, poticaj na kreativnost i uređivanje prostora kako bi samim učenicima bilo ljepše i ugodnije

- Društveno-emocionalno područje: razgovor, vođena rasprava i razmjenjivanje osjećaja i misli s ostalim učenicima otkrivajući posebnosti i zajedničke karakteristike primjerice da svi mogu imati težak dan i veću ili manju sklonost određenoj osobi

- Tjelesno-zdravstveno područje: poticati motorički i senzorički razvoj, omogućiti razvoj svih osjetila didaktičkom opremom, senzornim parkom, sadnjom ljekovitog i mirisnog bilja u okruhu škole, dostupnost senzornih ljuljački i antistres optica, mogućnost prostora za relaksaciju, opuštanje i samoću

- Radno-proizvodno područje: mogućnost proizvodnje jednostavnijih i korisnih predmeta, sitniji kućni popravci, šivanje i briga za odjeću,

upotreba jednostavnijih električnih aparata, priprema hrane i održavanje čistoće škole i dvorišta

Učenici s teškoćama su heterogena i raznolika skupina i pristup svakom pojedincu treba biti individualiziran, uz puno strpljenja, razumijevanja, ali naravno i dodatne edukacije učitelja.

Područje edukacijske rehabilitacije je poseban svijet u kojem svaki učitelj treba pronaći svoje mjesto i način rada. Iako je od početaka inkluzijskog odgoja i obrazovanja prošlo skoro pola stoljeća, činjenica je da još uvijek treba raditi na novim modelima školovanja i obrazovanja učitelja, jer oni koji su danas u praksi, još uvijek se osjećaju nekompetentni (Zrilić i Brzoja, 2013). Učitelju je potrebna podrška suradnika, mogućnost proširivanja znanja i otvorenost za upoznavanje i razumijevanje teškoća s kojima njegovi učenici žive.

6. Put prema cjeloživotnom učenju

Hoćemo li učeniku dati ribu ili ćemo ga naučiti pecati? Prosperitetom i višim standardom života kao da smo se ograničili na udobnost u svoja četiri zida, a samim time smo se ograničili na brojna životna iskustva. Škola obrazuje, ali ne samo škola jer prema Von Hentigu [8] obrazuju pripovijesti, razgovori, strani jezici, putovanja, umjetnosti, putovanja, priroda i svetkovine. Smjernice što sve učenika može obrazovati i kako da to pronađe protkane su kroz kompetenciju Učiti kako učiti kao međupredmetnu temu koja je osnova za cjeloživotno učenje i značajna za daljnji obrazovni i profesionalni razvoj. Kako učiti i kako otkrivati svijet oko sebe učeniku treba biti omogućeno kroz privlačne edukativne sadržaje u učionici, izvan učionice, u kulturno-umjetničkim ustanovama, na poljoprivrednom gospodarstvu, farmama i u tvornicama, a domaća zadaća i rad na projektu trebao bi biti poticajan i rađati ljubavlju prema novim iskustvenim učenjima. Nije samo škola ta koja obrazuje, ali trebala bi biti koordinator i organizator formalnog učenja.

7. Literatura

- [1.]Bognar, L. Kreativnost u nastavi. Napredak. 2012;153(1), 9-20.
- [2.]Cerinski, T. Nada u budućnost? Stavovi budućih učitelja prema temeljnim vrijednostima Nacionalnog okvirnog kurikulumu i prema odgoju i obrazovanju. Školski vjesnik. 2020;69(1),133-152.
- [3.]Maleš, D. i Mužić, V. Budućnost škole-uvijek aktualna tema. Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu. 1991;135(1),32-41.
- [4.]Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH;2011.
- [5.]Preuzeto 5.1.2021. s:
http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- [6.]Previšić, V. Pedagogija i metodologija kurikulumu. Kurikulum: teorije, metodologija, sadržaj, struktura. 2007;15-37.
- [7.]Sablić, M. i Blažević, I. Stavovi učitelja prema vrijednostima kao temeljnim sastavnicama nacionalnog okvirnog kurikulumu. Školski vjesnik. 2015;64(2),251-265.
- [8.]Von Hentig, H. Što je obrazovanje? Zagreb: Educa; 2008.
- [9.]Vrcelj, S. i Mušanović, M. Prema pedagoškoj futurologiji (monografija). Rijeka: HPKZ, Graftrade; 2001.

- [10.] Zrilić, S. i Brzoja, K. Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. *Magistra ladertina*. 2013;8(1),141-153.